

Dr. Öğr. Üyesi
Hilal KAHRAMANİzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi,
Felsefe Bölümü,
hilal.kahraman@ikc.edu.trORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7627-3679>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 20/11/2022 29/11/2022

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1207548>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Yanılsamanın Sahnesi Dünya ve Nietzsche'nin Araçsal Değer Analizi

The World which is the Scene of Illusion and Nietzsche's Instrumental Value Analysis

Öz

Nietzsche insanlığın başlangıcından beri var olan, uzlaşılarda geliştirilen değerleri birer araç olarak görmektedir. Ona göre insanlar dünyanın gerçek doğasını görmekten korktukları için bu araçları geliştirmişlerdir. Dünyanın görünüşünün ardında var olan gerçek halini görmek ve aslında yaşadıkları dünyanın amaçsız ve anlamsız olduğunu teşhis etmek insanlar için kolay değildir. Bu yüzden derin düşünmeden, yüzeysel kalarak oluşturdukları ortalama değerler aracılığıyla rahatlamayı ve yaşamayı tercih ederler. Oluşturdukları değerler onlar için amaçlarını gerçekleştirme yolunda birer araçtır, aynı zamanda kendi davranışlarını meşru kılmak adına bu değerler üzerinde değişiklikler yapabilir, lehlerine kullanabilirler. Yaşadığı dönemde var olan bozulma ve sıkıntının kaynağında bu değerlerin bulunduğunu düşünen Nietzsche, değerlerin odağında bulunan ve dönemin Alman ulusuna hâkim olan Hıristiyanlık ve bu dinin Tanrı anlayışına eleştirilerde bulunmuştur. Giderek bozulduğunu iddia ettiği Hıristiyan inancı, özellikle katı Katolik mezhebinin düşüncesi, aynı zamanda kendi buhranları ve yaşantısı Nietzsche'nin dini sorgulayarak eleştirmesine neden olmuştur. Kilisenin toplumlara yönelik baskın bir role sahip olduğu bu dönemde Tanrının dünyadaki eli olduğu iddiasında olan ve Tanrı adına hareket eden din adamlarına karşı tepki gösteren Nietzsche, bir Tanrı varsa aşkın bir karakterde bulunması ve tüm insanlığa aynı mesafede olması gerektiği düşüncesindedir. Tanrı bu dönemde aynı zamanda büyük anlatılar için insanlığın kullandığı bir araçtır. Dünyada var olan kaos içinde nesnel bir düzen olduğuna inanan insan, Tanrı aracılığıyla evrende bir amaç ve anlam bulmaya çalışmaktadır. İnsanın çaba ve mücadelelerinin boşuna olmaması ve temellenebilmesi için evrendeki hareketin özüne yerleştirebileceği bir Tanrı düzeni, bununla beraber yaşamın kendisine dair bir ilerleme inancı ve bunların yanında bir amaç bulması gereklidir. Ancak insan ihtiyaç duyduğu ve açıklamalarının merkezine yerleştirdiği Tanrısına ihanet etmektedir ve Nietzsche'ye göre bu durum ise kilisedeki bozulmalara ek olarak dünyada da bozulmalara neden olmaktadır.

ATIF: KAHRAMAN Hilal, "Yanılsamanın Sahnesi Dünya ve Nietzsche'nin Araçsal Değer Analizi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8/4 (Aralık 2022), s. (1016-1024)

CITE: KAHRAMAN Hilal, "The World which is the Scene of Illusion and Nietzsche's Instrumental Value Analysis", *Journal of History and Future*, 8/4 (December 2022), pp. (1016-1024)

Screenedturnitin

Bu çalışmada Nietzsche'nin aklın değil yanlısamaların sahnesi olduğunu iddia ettiği dünya ve üzerindeki bozulmaların kaynağına ilişkin düşünceleri analiz edilerek, geleceğe yönelik yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürdüğü araşsal değerler ve yönelttiği eleştirilerini irdelemek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, decadence, değer, Tanrı, Nietzsche

Abstract:

Nietzsche considers values that have existed since the dawn of humanity and have developed by consensus to be tools. According to him, people developed these tools because they were afraid to see the true nature of the world. People find it difficult to see the reality of the world that lies underneath its outward appearance and to recognize that the world they inhabit is pointless and without purpose. As a result, they prefer to relax and live by the standard ideals they produce by being shallow and avoiding contemplation. They develop values as tools to help them achieve their objectives, but they may also modify these values and take use of them to justify their own actions. Nietzsche, who believed that these values were the root of corruption and problems in his day, challenged the idea of Christianity and God, which was at the core of the values and dominated the German country at the time. Nietzsche questioned and criticized religion as a result of his own depression and life, as well as the Christian belief he believed was rapidly decaying, particularly the concept of the strict Catholic sect. Nietzsche, who responded against clergy who claimed to be God's hand in the world and operated in God's name during a period when the church was powerful in cultures, believed that if there is a God, he should have a transcendent nature and be at the same distance from all people. In this era, God is also a tool used by humans for grand narratives. People try to discover a purpose and meaning in the cosmos through God, believing that there is objective order in the world's chaos. Finding a God order that he can place in the essence of the movement in the cosmos, as well as a belief in progress about life itself, and a purpose alongside them, are important for man's efforts and struggles to not be in vain and to be grounded. However, man betrays the God he requires and sets at the center of his explanations, and this situation, according to Nietzsche, causes corruption in the world in addition to corruption in the church.

The purpose of this research is to examine the instrumental values that Nietzsche argues should be re-evaluated for the future, as well as his critiques, by studying his ideas on the world, which he claims is the stage of illusions rather than the mind.

Key Terms: Christianity, Decadence, Values, God, Nietzsche

Giriş

19. yüzyılın önemli filozoflarından Nietzsche ait olduğu Alman ulusu da dâhil olmak üzere Avrupa'ya hâkim olan kültür ve düşünce krizinin nedenleri üzerine öne sürdüğü eleştirel felsefesiyle insanlığı özelde de Alman ulusunu bu durumdan kurtarmayı amaçlamıştır. Krizin nedeni olarak gördüğü tüm toplumsal yapılara, felsefi ve tarihsel sistemlere karşı çıkararak insanı ve değerlerini temele alan bir yaşam felsefesi oluşturma iddiasındadır. Değer kavramını yaşam felsefesinin odak noktasına yerleştiren Nietzsche, öncelikle yaşadığı dönemde var olan ve topluma sunulan hazır

değer reçetelerinin içerdiği çeşitli kavramları içeren bir soykütüğü incelemesine girişmiştir. Tüm değerleri yeniden değerlendirme iddiasıyla şekillendirdiği felsefesinde insanları ahlâkî olarak ikiye ayırmıştır: güçlüler ve zayıflar. Zayıflara hâkim olan ahlakı sürü ahlakı olarak tanımlarken güçlüler için efendi ahlakından söz edilebilmektedir. Üst insan olarak tanımladığı özgür bireye ait olan bu efendi ahlakı tüm insanlık için gerekli olan davranış kalıpları sunmaktadır. Böylece insan özgürleşecek ve sürü ahlakından uzaklaşarak kendini yüceltebilecektir.

Nietzsche bozulmaları temele aldığı kritik düşüncesinde ilerleme fikrinin bir yanılsama olduğunu iddia etmektedir. Aksine dünyada bir bozulma, çürümüşlük ve gitgide artan bir değersizleşme söz konusudur. Bozulmalara neden olan mevcut değerlerdir ve insanın bu değerlere yönelerek yeniden düzenleyebilmesi için önce bozulmanın kaynağına ulaşması gerekmektedir. Yaşadığı yüzyılda hâkim olan tüm görüşler ve değerlerin kaynağında olduğunu düşündüğü Tanrıyı öldürdüğünü ileri süren Nietzsche insan odaklı bir değer sistemi kurmayı amaçlamıştır. Tüm insanlığa aynı mesafede olması gereken aşkın Tanrı bu dönemde ancak gücünü Tanrıya dayandırarak topluma değer kalıpları sunan kilise aracılığıyla bilinebilmektedir. Tanrı anlayışının aşkın karakterde olmadığı iddiasıyla dönemin Tanrı'sını öldüren ve üstinsan metaforuyla Tanrının boşluğunu doldurmaya çalışan Nietzsche adalet dâhil tüm erdemlerin üstinsanın dünyasında gerçekleşeceğini ileri sürmüştür.

Yanılsamaların ve Bozulmanın Kaynağı Değerler

Evrende mevcut bulunan dinsel, siyasal otoriteler tarafından oluşturulmuş yasaları eleştiren Nietzsche'ye göre dünya aklın değil yanılsamanın sahnesidir. Yasalar yanılsamış olan Tanrı tarafından oluşturulduğu için yasalara uymanın anlamı yoktur¹. Değer analizi yaparken ilk olarak decadence (bozulma/çürüme) durumu ve içgüdüsünden başlayan Nietzsche'ye göre dünyada tüm değer alanlarında bozulmalar söz konusudur. Decadence kavramı bozulmanın hem temelinde vardır hem de bu bozulmanın sürmesini sağlamaktadır. Çürüyen ve bozulan değerler insanda yozlaşma içgüdüğü oluşturarak kendine yabancı hale getirmekte ve insanı değersiz kılmaktadır². Dinin, kültürün, önyargıların sonucu oluşan bozulmalar üzerinde değerlerin kavramsal yapısının da etkisi söz konusudur.

Değer üretilirken kullanılan kavramların dünyada uygulamasının nadir olması, soyut yönleriyle ifade edilebilirken somut olarak gösterilemeyen bir yapıya sahip olmaları ve değerlerin kavramsal alt yapısında var olan temeldeki değerlerin de sorgulanmaksızın kabul edilmiş olan değerlerden oluşması bozulmanın nedenleri arasındadır. İnandığımız tüm değerleri yeniden ele almamızı, sorgulamamızı isteyen Nietzsche, adalet, hak, eşitlik, dürüstlük gibi kavramları da sorgulamak gerektiğini ileri sürmüştür. Değerli olanı bulmak için adaleti aramak bu çabanın ilk adımlarındandır.

Adalet

“Adalet kavramı, evrendeki tüm varlıkların var olabilmeleri ve varlıklarını, kendi varlık değerine göre gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan değerleri bünyesinde barındıran bir yapıya

-
- 1 Friedrich Nietzsche, David Strauss İtirafçı ve Yazar, Çev. Mustafa Tuzel, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, s. 48.
 - 2 Friedrich Nietzsche, Ecco Homo - Kişi Nasıl Kendisi Olur, Çev. Can Alkor, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 70.

sahiptir”³. Bu kavram Nietzsche için ulaşılmaması kolay olmayan, din ve siyaset açısından zor gerçekleştirilen, ancak çok istenen ve özlenen bir erdemdir. Nietzsche, adalet, doğruluk, erdemli olma gibi kavramları ve davranış kalıplarını hakikat kavramıyla bazen birleştirmektedir, ancak ona göre adalet hakikatin üstünde çatı bir kavram, yaşantı durumudur.

Gerçekten hiç kimse adalet itilimi, içgüdü ve gücü olan kimseden daha yüksek ölçüde saygımızı hak etmemiştir doğrusu. Çünkü kendisine her yerden akarsular gelen ve onları kendi içine çeken ölçsüz derinlikteki uçsuz bucaksız bir denizde olduğu gibi, en yüce ve en az görülen erdemler de, adalette (doğrulukta) biraraya gelirler ve onun içinde barınırlar.⁴

Nietzsche için yargılarında ölçü olarak orta yolu seçen kişi adalet erdemine sahiptir ve saygıyı, güveni en fazla hak edendir. En yüce ve en az görülen erdemler adalet erdeminin içinde bulunmaktadır. Decadence durumunun içindeki modern insanı inceleyen Nietzsche bu yolla ondaki adalet kavramını da sorgulamaktadır. Dönemin Alman ulusunun kendini modern olarak tanımlayan insanı kendini diğer zamanlardaki insanlardan daha güçlü olarak görmekte, nesnel ve adil olduğunu düşünmektedir. Buna karşın Nietzsche’ye göre “nesnellik ile adaletin birbiriyle hiçbir ilgisi yoktur”⁵. Nesnellik sözcüğünün yorumlanışlarında bile bir yanlısıma vardır. Nesnel olduğunu iddia eden sanatçı ya da tarihçiler bile duygularını zamanın koşul ve değerlendirmelerinden sıyrarak ortaya koyamazlar. Kendilerini soyutlamaya çalıştıklarında sahte bir adalet ortaya koyacaklardır. Nietzsche’ye göre adil olmaya hazırlanmayan birinin yalancı bir adil olma görüntüsü vermeye çalışmaması gerekir. Ancak yüksek ruhlu olmak adaleti sağlayabilir. Yüksek ruhlu olan insanların nasıl olduğunu açıklayan Nietzsche’ye göre bu insanlar kendi erdemlerine karşı acımasızdır. “Acımasızlık nerede gerekir? Yüce olanlar kendi erdemlerine karşı acımasızdır, bir de ıvır zıvıra karşı... Yüce bir amacı olan kişi yalnızca kendi işlerinin, yargılarının değil adaletin bile üstindedir”⁶. Adil olan kişinin vicdanı olduğu gibi olması, iyi-kötü yanlarıyla, duygularıyla neyse o olması yönünde onu yönlendirmektedir.

Yargılamada yetkili olan adil kişinin eli, teraziyi tuttuğunda, titremez artık; kendine karşı katı yüreklilikle, sarsılmadan davranır, kayırcı, yantutucu bir düşünceye kapılmaksızın ağırlık üzerine ağırlık koyar, terazinin kefelere inip çıktığında gözü dönüp bulanmaz, kılı kırk yarar, yargıyı bitirdiğinde ise sesi ne sert ne de kısık ve titrek çıkar.⁷

Bu kişide en nadir olan erdemler en üst derecede birleşmektedir. Adalet terazisini tutarken elleri titremez, kendine karşıda merhametsiz davranabilir. Ölçülü bir şekilde yargı sonucunu konuşan adil kişi; şüpheden uzaklaşarak kesinliğe ulaşmaya, hoşgörülü yumuşak davranıştan zorunda olunan buyruklara, az rastlanan yüce gönüllülükten, daha az rastlanan adalet erdemine ulaşmaya çalışmaktadır. Böylece en saygıdeğer duruma yükselen adil kişi doğruluk peşindedir. Bu doğruluk sadece bilgi anlamında değil, aynı zamanda düzenleyici ve ceza verici bir yargıç olan özellikte bir doğruluktur. O aynı zamanda “tek kişinin bencilcesine sahip olduğu, onun mülkiyeti olan doğruluğu değil, bencil mülkiyetin bütün sınır taşlarını yerinden oynatan kutsal hak olan

3 Yalçın Çetin, “Nietzsche’nin Adalet Anlayışı”, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2 Aralık 2017, s. 556.

4 Friedrich Nietzsche, Tarih Üzerine, Çev. Nejat Bozkurt, Say Yayınları., İstanbul, 2000, s. 116.

5 Nietzsche, Tarih Üzerine, s. 122.

6 Friedrich Nietzsche, Şen Bilim, Çev. Levent Özşar, Asa Yayınları., Bursa, 2003, s. 162

7 Nietzsche, Tarih Üzerine, s. 116.

doğruluğu, tek bir sözle dünya mahkemesi olan, yargı yeri olan doğruluğu”⁸ istemektedir. Bu doğruluk bencilce değerlerin tümünün sınırlarının yer değiştiği kutsal bir hakktır. Adil olan kişi bu doğruluğun peşindedir, ancak Nietzsche’ye göre toplumda adalete hizmet eden kişi çokmuş gibi görünse de, adalet erdemi tarihte çok az bulunmaktadır, çok nadir tanınan bu erdemden nefret edilmektedir. Bunun yerine sözde erdemler saygı görmektedir.

Adalet, doğruluğa çok az insan hizmet etmektedir, çünkü çok az insanın salt adil olma istenci vardır ve çok azının adil olmaya gücü yetmektedir. Aynı zamanda yargı gücünden yoksun adaletin insanlığın en korkunç acılarının nedeni olduğunu düşünen Nietzsche, kör bir hırsla oluşan yargılar yerine bilinçli bir yargı gücünün gerekli olduğunu, bunun ise adaletin ve yargı gücünün geniş alanlara yayılması sonucu elde edileceğini ileri sürmektedir, böylece doğru yargılara varılacak ve adalet kendini gerçekleştirecektir⁹. Adaletten bahsederken *içgüdü* ve *duygu* şeklinde nitelermelerin yanında Nietzsche *deha* kelimesini de kullanmaktadır. Adaletle ait olan bu deha diğer dehalar kadar kıymetlidir: “Bu, olgular karşısındaki yargılarda gözümüzü kör eden ve kafamızı karıştıran her şeyden içten bir isteksizlikle uzaklaşma yoludur. Böylece kanaatlerin düşmanıdır, çünkü, ölü veya canlı, gerçek veya imgesel her şeye hakkını vermek ister –ve bunu yapabilmek için çok açık bir anlayışı olmalıdır”¹⁰. Felsefi, siyasal ya da sanatsal dehadan tamamen farklı bir deha türü olan adaletlilik dehası, önyargıların olaylarda gerçeği görmeyi engellediği ve kafa karıştırdığı durumlarda bu önyargılardan içten bir isteksizlikle uzaklaşır, her şeye hakkını vermek istediği için kanaatlerin düşmanıdır. Bunun için her şeyin arı bilgisini elde etmek ister ve bu amaçla dikkatle her şeyi gözleyerek inceler. Sonunda rakibinin kanaatlerinin kör ve miyop olması sonucu oluştuğunu ifade eder. Böylece tüm bu kanaatlerden soyutlanarak düşünebilir ve yargı oluşturabilir. Önyargılardan sıyrılarak düşünmek ise ölçülü olmayı ve adalette dengeli olmayı gösterir.

Denge

Dengeli olmayı önemseyen Nietzsche’ye göre, denge adaletin temelidir, doğru davranış gösterene hak ettiği ölçüde ödül vermek ve haksız davranışları düzeltmesi için ceza vermek dengeli olmaktır. Bu anlamda adalet zor gerçekleşecek bir durumdur. Adaleti elde edebilmek için Nietzsche kendince reçeteler ortaya çıkarmıştır. Önyargısız düşünebilmek ve adil olabilmek için üstün insan, benci dönüş, nihilizm, decadence gibi görüşler ortaya atmış, bu kavramlar aracılığıyla değer analizi yapılmasının temellendirmesini yapmıştır. Töre olarak bahsettiği değerler sisteminin insanlığa dayattığı değerleri denge bozucu yalancı kavramlar olarak nitelermektedir;

O yalancı kavramların, “ruh”, “tin” “özgür istem”, “tanrı” gibi, törede kullanılan kavramların anlamı, insanlığı fizyolojik olarak yıkmak değil de nedir?... Kendimizi korumayı, bedenini, yani yaşamın gücünü arttırmayı önemsemekten bizi alıkoyuyorlarsa, kansızlığı bir ülkü, bedeni küçümsemeyi “ruhun kurtuluşu” sayıyorlarsa, bunlar *décadence*’a götüren yoldur değil de nedir? –Dengeyi yitiriş, doğal içgüdülere karşı direniş, kısacası “çıkar gözetmeyiş”, –töre buydu şimdiye dek... Tan Kızılığı ile ilk kez o bencil olmayan töreye savaş açtım¹¹.

Savaş açılan bu değerlerden sıyrılma sonucu insan önyargısız düşünmeyi başarabilecektir. Bu düşünme sonucu adalet noktasında ölçülü bir duruma yükselecek, aynı zamanda adalet

8 Nietzsche, Tarih Üzerine, s. 117.

9 Nietzsche, Tarih Üzerine, s. 117-118.

10 Friedrich Nietzsche, İnsanca, Pek İnsanca, Çev. Orhan Tuncay, Gün Yayınları, İstanbul, 2005, s. 317

11 Nietzsche, Ecco Homo, s. 70.

terazisini dengede tutacaktır. Nietzsche'ye göre kalbi ve kafası sakin ve dengeli olan her birey hem iyi bir mizaca sahip olacak, aynı zamanda daha genel ve faydalı olan bir erdem elde edecektir, böylece kendisini bu erdemi sürdürmek için daha yüksek bir görev gerçekleştiren kişi olarak da yüceltebilecektir¹².

Denge; adaletin gerçekleştirilmesi durumunda da gereklidir, suç ve ceza olgusu arasında denge olması gereklidir. Nietzsche'ye göre suçlulara uygulanan yaptırımlarda amaç intikam almak olmamalıdır, yapıcı olunması gerekir, böylece suçlunun içinde sönen vicdani öğeler tekrar ortaya çıkarılabilir. Ceza vermek suçluya iyi davranışlar yaptırma yoluyla da gerçekleştirilebilir. Adaletsizliğe yol açan insanları iyileştirerek ve durumları düzelterek toplumda düzen sağlanabilir, böylece sosyal düzen kurallarının işlediği toplumda bir üst kontrol ögesine ve onun ortaya koyduğu günah ya da cezalarına ihtiyaç kalmaksızın otokontrol sağlanabilecektir.

İnsanın doğasını kötü ve günahkâr olarak düşünmek, doğasına kuşku düşürerek kendisini kötü duyumsamasını isteyen dinin ve metafizikçilerin oyunuydu; çünkü bu yolla kendisini nasıl kötü kabul edeceğini öğrenecekti, çünkü doğanın elbisesini üzerinden çıkartamazdı. Zamanla, uzun bir doğa yaşamından sonra, günah yükü o kadar ağırlaştı ki, bu yükü kaldıracak doğa üstü güçler gerekti; ve daha önce tartıştığımız kurtuluş gereksinimi sahneye çıktı; bu gerçek bir günaha değil düşsel bir günaha karşılık geliyordu¹³.

Bu anlamda Nietzsche'ye göre insanın günahkârlığı senaryosu din ve metafizikçilerin topluma eklediği birer oyundur, toplumda çeşitli şekillerde var olan suçlara karşı bile dengeli davranarak yaklaşmak ve suçluyu insanlığa kazandırmak adaletli olmanın gereğidir.

Cesaret ve Güç

“Ceza verilebilecek olan hiçbir zaman ceza almaz. Suçlular karşındaki suçumuz onlara alçak muamelesi yapmamızdır”¹⁴. Onlara karşı takındığımız tavır suçun devam edip etmemesini ve suçlunun kendisini ve toplumu algılamasını belirleyecektir. Adalet değerinin ortaya konmasında hukuken bir ceza yaptırımını gerekli görünse de insanın yaptıkları vicdani anlamda adil bir şekilde değerlendirilemeyebilir. Nietzsche'ye göre suç toplumsal düzene karşı başkaldırı türüdür. Başkaldıran cezalandırılmaz, baskı altına alınır. Asi olan toplumda zavallı ve hor görülür, ancak asi birinin hor görülmesine gerek yoktur ve asi olmak toplumdaki değeri azaltmaz, hatta bazen asi toplumda savaşılmaması gereken bir şey konusunda halkı uyandırabilir, bu yüzden ödüllendirilmelidir.

Ceza kavramını bir ayaklanmanın çökertilmesi olarak görmek gerekir, bu anlamda hor görme değildir, hayatını, onurunu, özgürlüğünü riske atan suçlu cesaretin adamıdır. Suça verilen ceza; değiş tokuş veya takas ya da kefaretin ödenmesi değildir, Nietzsche'ye göre ceza arıtmaz çünkü suç kirletmez¹⁵. Ceza konusunda idamları da yorumlayan Nietzsche, her idamın insanlığı cinayetten daha fazla rahatsız ettiğini dile getirmektedir, çünkü yargıcın soğukkanlılığı, acılı hazırlıklar, idam edilecek suçlunun diğer suçluları caydırmak için kullanılmasının anlaşılması insanlık için rahatsız edici bir durumdur. Burada cezalandırılan suç değildir; suçlu olan eğitimciler, ebeveynler ve çevredir, suç katilde değil insanlıkta yatmaktadır, onu etkileyen koşulları bu

12 Nietzsche, İnsanca, Pek İnsanca, s. 198.

13 Nietzsche, İnsanca, Pek İnsanca, s. 111-112.

14 Nietzsche, İnsanca, Pek İnsanca, s. 62

15 Friedrich Nietzsche, Güç İstenci, Çev. Sedat Umran, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 362-363.

insanlık oluşturmuştur¹⁶. Suçlu olan insanı başkaldıran kişi olarak tanımlayan Nietzsche'ye göre başkaldırmak cesaret gerektirmektedir, cesaret ve güç her durumda önemlidir. Güçlü olmak ve güç uygulamak cesaret ister ve zordur. Birçok insan güçlü olmayı gerektiren haklarını istemez, "Güç uygulamak külfetlidir ve cesaret gerektirir. Bu yüzden birçokları iyi, en iyi haklarını istemezler; çünkü bu hak bir tür güçtür ama onlar bunu uygulayamayacak kadar tembel ya da korkaktırlar. Hoşgörü ve sabır denilir bu hataların kılıflarına"¹⁷, haklarını elde etmek için insanların güçlü davranıp anlaşmalar yapması gereklidir. Gerçek adalet ve eşitlik ancak insanların kendi rızalarıyla katıldıkları bu anlaşmalarla oluşan karşılıklı haklarla gerçekleşebilir.

Eşitlik

Böylece önemli değerlerden biri olarak kabul edilen eşitlik ve eşitsizlik meselesini irdeleyen Nietzsche, toplumda var olan eşitlik savunucularını ve intikam düşkünlerini zehirli örümceklere benzeterek, onların ağzından eşitsizliği temellendirmektedir. Zehirli örümcekleri ruhlarında intikam olan, intikamla ısırıklarında zehirleri ruhta baş dönmesine neden olan, sinsi sinsi kin besleyen eşitlik vaizleri olarak tasvir etmektedir. Onların adalet sözlerinin arkasında kin vardır, insanın kinden kurtarılması gerekir, ancak zehirli örümcekler dünyanın kin fırtınasıyla dolmasını adalet olarak tanımlamaktadırlar. Onlar kendilerine benzemeyen herkesten intikam almak ve hakaret etmek konusunda kendi aralarında anlaşır. Eşitlik iradesini bir fazilet ya da erdeme benzetirler, ancak onların en gizli arzuları bu erdemin kılığına girerler. Yorgunlukları, kıskançlıkları, sızlanmaları hatta insanlara övgüleri bile hep kinden kaynaklanır, konuşmaları hep zarar vermek amaçlıdır. Bu eşitlik vaizlerinin tersine Nietzsche'ye göre insanlar eşit değildir ve olmamalıdır¹⁸. Tüm eşitsizlikler, karşıtlar, çelişkiler üstinsana giden yolun devinmesini sağlayan birer mücadele aracıdır.

Aşırı eşitlikçi olmayı sosyolojik anlamda decadence olarak niteleyen Nietzsche'ye göre bu durum toplumsal yapının sıralı olan düzenini bozacaktır, eşitliği savunan liberal teoriler de insanların en başta özgür ve eşit olmasını savunurken, daha sonra güç kazandıkça bu değerlere zarar vermeye başlarlar. İnsanlar arasında bulunmayan eşitliğin kadın erkek arasında da olmadığını iddia eden Nietzsche, hak eşitliği olmadığını, çünkü kadın ve erkeğin farklı sevgi anlayışları olduğunu ifade etmektedir. Aşk farklı sevgi anlayışları olması durumunda oluşmaktadır, kadın ve erkek birbirlerine aynı duyguları beslemezler. Kadınların sevgisi bir bağlanma türüdür: "herhangi bir kaygı, sakınma olmaksızın, gövde ile ruhla toptan bağlanma (yalnızca teslimiyet değil); bağlanmanın bir takım hükümlere, koşullara bağlı olabileceği düşüncesinden bile utanç duyarak, ürkerek bağlanma. Bu koşul yokluğunda onun sevgisi bir inançtır: Kadında başka bir inanç yoktur"¹⁹. Erkek bir kadını sevdiği zaman ise Nietzsche'ye göre kadından da bu tür bir sevgi ister, erkekler de bazen kadınlar gibi bağlanır, böyle seven erkek köle olur. Ancak bağlanarak seven kadın daha yetkin bir kadın olur, tutkuyla haklarını koşulsuzca erkeğe bırakır, böylece kadın mülk edinilmek ve sahiplenilmek ister. Böylece kadın alan birini ister, kendini vermeyen, sunmayan birini ister, kadın kendini vermesiyle zenginleştiğini düşünür. Böylece kadın kendini sunduğunda erkek çok daha fazlasını kazanmış olur. Nietzsche'ye göre bu doğa karşıtlığı hiçbir toplumsal sözleşme ile adil olma amacıyla en iyi

16 Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, s. 63-64

17 Friedrich Nietzsche, *Gezgin ve Gölgesi*, Çev. Mustafa Tüzel, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005, s. 139.

18 Friedrich Nietzsche, *Zerdüş Böyle Buyurdu*, Çev. Osman Derinsu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, s. 124-126.

19 Nietzsche, *Şen Bilim*, s. 241

niyetle bile çözülemez. Kadında bağlılık vardır, ancak erkeğin aşkının özünde bağlılığı kesinlikle yoktur. “Erkeklerde aşk ile bağlılığın karşılıklı oyunundan söz edilebilir. Çünkü onun aşkı, sahip olmaktır, hakkından vazgeçmek, sunmak değildir. Ama sahip olma isteği hep bir sahip olma ile son bulur”²⁰. Erkek sahip olmayı geç kabul eder ancak böylece kalıcı aşk sahibi olur. Kadın erkek arasında olduğu gibi eşit olmayan durumlar söz konusu olduğunda nasıl adil olunacağına Nietzsche; eşit olana eşit, eşit olmayanlara eşit olmayan şekilde davranmak olarak tanımladığı adaleti örnek göstermektedir. Eşit olmayanlar hiçbir zaman eşit yapılmamalıdır. Eşitlik hem hak konusunda hem de ceza konusunda da geçerli olmalıdır.

Adalet, eşitlik, güç, denge gibi kavramların işlevlerini insanın bu dünyadaki yaşamını değerli hale getirebilmesinin araçları olarak tanımlayan Nietzsche, daha sonra kelimelerin anlam değerlerini de sorgulamamız gerektiğini ifade etmektedir. Nietzsche bir dilbilimcidir ve doğru bir yaşamla desteklenmiyorsa büyük sözler söylemenin anlamsız olduğunu dile getirmektedir. Kelimelerin değerlerinin de sorgulanması gerektiğini ifade eden düşünür, değer kelimeye mi ait olduğunu ya da uygulamalar sonucunda mı bu değer ortaya çıktığını tartışmaktadır. Kavramın değerini belirleyen onun uygulanabilirliğinde saklıdır. Büyük sözler altında ezilmek erdemli değildir;

-Dürüstlük, haysiyet, yüküm duygusu, adalet, insanlık, namusluluk, doğruluk, iyi vicdan . . . Gerçekte bu kulağa hoş gelen sözlerle nitelikler kendileri uğruna onaylamıştır ve tasvip edilmiş midir? Yoksa onlar burada aslında değere lakayt nitelikler ve durumlar onların orada değer kazandıkları herhangi bir bakış açma mı bürünmüşlerdir. Bu niteliklerin değeri onlarda mıdır, yoksa onlardan doğan faydada mı, çıkarda mıdır?²¹.

Nietzsche böylece adaletle birlikte birçok değer için kullanılan kavramları anlam ve köken sorgulamasına tabi tutmakta, bunu da niteliklerin kendinden iyi olup olmadığını ve sonuçlarını anlamak amacıyla yapmaktadır. Böylece bu değerler uygulamaya geçirilebilecektir.

Değerler kapsamında doğruluk, dürüstlük, hak gibi kavramları kullanan Nietzsche, kendi dönemindeki din açısından da bu kavramları ele almaktadır. Ona göre Hıristiyanlığın bilginlerinin yazdığı yazıların karakterleri incelendiğinde doğruluk ve adalet anlayışının gelişmesine bir katkısı olmadığı güçlü bir ihtimaldir. Yürüttükleri tahminlerini birer dogma gibi cüretle ortaya koymuşlar, İncil yorumlaması yapmışlardır. Bu durumdan sıkılmadan ve her seferinde orda yazdığı için haklı olduklarını ifade ederek arkasından çekinmeden yorumlar yapmaya devam etmişlerdir. “Vaiz nasıl da kimsenin sözünü kesmemesinin avantajını terbiyesizce sömürüyor, burada olduğu gibi İncil nasıl da oradan buradan kırılıp, her türlü berbat okuma sanatı ile halka öğretiliyor. Bunu sadece ya devamlı kiliseye giden ya da hiç gitmeyen kimse küçümser”²². Nietzsche, İncil okuyanların bu durumunun Tevrat okuyanlar için de geçerli olduğunu ifade etmektedir.

Sonuç

Nietzsche adalet, denge, cesaret, güç ve eşitlik gibi birçok alt kavramla ilişkilendirdiği değerleri sorguladığı düşüncesinde, insanın doğru düşünmesini ve doğru davranmasını engelleyen sebepleri ortaya koymaya çalışmıştır. Yaşadığı dönemde var olan dini ve kültürel üst güçlerin

20 Nietzsche, Şen Bilim, s. 242

21 Nietzsche, Güç İstenci, s. 188

22 Friedrich Nietzsche, Tan Kızıllığı, Çev. H. Salihoğlu & Ü. Özdağ, İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s. 73-74

öne sürmüştüğü değerleri yeniden ele alarak değerlendirmek gerekmektedir. Batı metafiziğinin topluma dayatmış olduğu bu değerler ve ilerleme düşüncesi aracılığıyla insan bir yanılsama sahnesi olan dünyada kendine biçilen rolü oynayan bir sürü insanı durumundadır. Nietzsche'nin üst insan, decadence, bengi dönüş gibi düşünceleriyle temel oluşturduğu değerleri yeniden değerlendirme süreci sonunda insan cesaret göstererek kendi olabilmek için kendi ahlakını oluşturacaktır. Böylece bozulma içindeki bu dünyanın esaretinden kurtularak özgürleşecektir.

Bir filolog olması nedeniyle kavramları farklı anlamlarda kullanıp onlarla oynamayı seven ve eserlerinde de bunu sıkça kullanan Nietzsche, kavram analizleriyle 19. Yüzyıla damga vurmuş bir filozof olarak iyi anlaşılmalıdır. O bireyin yaşamını yeniden kendi kontrolü altına alması ve hakça bir yaşam sürmesi için, sahip olduğu değerlerin vicdani bir boyut kazanması için, kişiliklerinin oluşumunun başında bir "ben" bilincinin yanında çeşitli erdemleri de kazanabilmesinin çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu erdemler eyleme dökülebilir, aynı zamanda kavramsal anlamda da açıklanabilir olmalıdır, böylece birey yaşamını anlamlı ve değerli hale getirecektir.

Kaynakça :

Çetin, Y., "Nietzsche'nin Adalet Anlayışı", Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2 Aralık 2017, ss. 546-557.

Nietzsche, F. , David Strauss İtirafçı ve Yazar, Çev. Mustafa Tuzel, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006.

....., Ecco Homo- Kişi Nasıl Kendisi Olur, Çev.: Can Alkor, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

....., Gezgin ve Gölgesi, Çev. Mustafa Tuzel, İthaki Yayınları, İstanbul, 2005.

....., Güç İstenci, Çev. Sedat Umran, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002.

....., İnsanca, Pek İnsanca, Çev. Orhan Tuncay, Gün Yay., İstanbul, 2005.

....., Şen Bilim, Çev. Levent Özşar, Asa Yayınevi, Bursa, 2003.

....., Tan Kızıllığı, Çev. H. Salihoğlu& Ü. Özdağ, İmge Kitabevi, Ankara, 2014.

....., Tarih Üzerine, Çev. Nejat Bozkurt, Say Yayınları, İstanbul, 2000.

....., Zerdüşt Böyle Buyurdu, Çev. Osman Derinsu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972.